

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Den ”fria lekens” betydelse för barns utveckling och lärande

Enkät och intervjustudie om pedagogers syn på den
”fria lekens” betydelse för barns utveckling och lärande

Kristina Thorson

Kurs: LAU390
Handledare: Ann-Marie Gärling
Examinator: Pia Williams
Rapportnummer: HT10-2611-215

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp

Titel: Den ”fria lekens” betydelse för barns utveckling och lärande

Författare: Kristina Thorson

Termin och år: HT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ann-Marie Gärling

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT10-2611-215

Nyckelord: lek, utveckling, lärande, pedagog, förskola

Syfte: Den här studiens syfte är att försöka få en uppfattning om pedagogers syn på den ”fria lekens” betydelse för barns lärande och utveckling. Samt försöka ta reda på hur de ser på sin egen roll i den ”fria leken”.

Frågeställningar:

Hur påverkar den ”fria leken” barns lärande och utveckling?

Vilken syn på sambandet mellan ”fri lek” och lärande har pedagogerna?

Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i den ”fria leken”?

Metod: Jag har gjort en kvalitativ undersökning genom enkät och intervjustudier där jag har använt mig av mestadels öppna frågor. Jag har också använt mig av litteratur som behandlar ämnet lek, utveckling och lärande samt olika lekteorier. Jag har sedan analyserat svaren från enkät och intervjustudien med hjälp av litteraturen och därefter själv diskuterat resultaten av studien.

Resultat: Resultatet visar att pedagogerna anser att den ”fria leken” är betydelsefull för barns lärande och utveckling och detta styrks även i litteraturen som presenterats i studien. Pedagogerna anser även att det är viktigt att man som vuxen deltar i den ”fria leken”.

Betydelse för läraryrket: Det är viktigt att som pedagog tänka på att den ”fria leken” främjar barns utveckling och lärande och att det påverkar barnen positivt om man är med i leken.

Förord

De här tio veckorna har gått fort och jag har lärt mig väldigt mycket, exempelvis att ett begrepp kan tolkas på så många olika sätt. Jag vill börja med att tacka de pedagoger som ställt upp i enkät och intervjustudierna och därmed gjort det möjligt för mig att genomföra denna studie. Jag vill också tacka min handledare Ann-Marie Gärling som har varit positiv genom hela processen och hjälpt mig att hålla gnistan vid liv. Hon har också gett mig många tips och idéer på vad jag kan utveckla osv.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Syfte och frågeställningar	6
3. Metod	6
3.1 Material	6
3.2 Val av metod och avgränsningar	6
3.3 Urvalsgrupp	7
3.4 Bortfall	7
3.5 Bearbetning av data	7
3.6 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet	8
3.7 Etiskt ställningstagande	8
4. Litteraturgenomgång	9
4.1 Vad är lek?	9
4.2 Styrdokument	9
4.3 Lekteorier	10
4.3.1 Äldre tiders syn på leken	10
4.3.2 De klassiska lekteorierna	10
4.3.3 Lekteorier	11
4.4 Ett sociokulturellt perspektiv	14
4.5 Lekens egenskaper och betydelse	15
4.6 Pedagogens roll i leken	17
5. Resultat	18
5.1 Resultat av intervjuer	18
5.2 Resultat av enkäter	23
5.3 Sammanfattning av resultat	25
6. Diskussion	26
6.1 Metoddiskussion	26
6.2 Resultat i förhållande till tidigare forskning	26
6.3 Slutdiskussion	28
6.4 Vidare forskning	29
6.5 Avslutning	29
Referenser	31

Bilagor

Bilaga 1 Intervjuer

Bilaga 2 Enkäter

Bilaga 3 TRAS

1. Inledning

Jag läser sista terminen på lärarprogrammet med inriktning Barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (BAUN). I denna inriktning har jag fått höra hur viktig leken är för barns lärande och utveckling. Jag tycker dock att jag inte har fått reda på exakt vad det bidrar med i barns lärande och utveckling. Detta har gjort att jag valde att skriva om just vad den ”fria leken” kan bidra med för barns lärande och utveckling, i mitt examensarbete.

”Fri lek” är ett inte helt okomplicerat begrepp eftersom man kan tolka det på flera olika sätt. Den definition som jag syftar till i detta arbete är det är en aktivitet som inte är planerad eller direkt styrd av vuxna. Man kan fråga sig om leken någonsin kan vara fri från vuxenstyrning. Får barn exempelvis leka precis vad som helst? På en del förskolor jag har arbetat på fick inte barnen låtas skjuta på varandra med pistoler eller gevär för pedagogerna, men ändå kallar de leken för ”fri lek”. Det kanske inte bara är när en vuxen är i närheten som leken är vuxenstyrd heller. Barn tar efter normer från vuxna och detta kanske även påverkar deras sätt att leka. Det kan också vara barn som påverkar varandra och då kanske leken inte är helt ”fri” för alla barn i leken heller. Det är svårt att säga att en lek är helt ”fri”, men i detta arbete kommer jag alltså att använda mig av begreppet ”fri lek” när jag syftar till en aktivitet som inte är planerad eller direkt styrd av en vuxen.

Innan jag började på lärarutbildningen arbetade jag en del som vikarie på olika förskolor. Något som jag lade märke till och blev upprörd över var att på flera av förskolorna lät pedagogerna barnen leka själva, medan de själva satt och pratade och drack kaffe. Jag hade inte så mycket kunskap om lekens betydelse då, men jag visste att barn lär sig och bearbetar saker genom leken. Därför tyckte jag att det var konstigt och oroväckande att så många pedagoger inte verkade sätta så stort värde på leken. Denna erfarenhet har också gjort att jag vill ta reda på pedagogers syn på den ”fria lekens” betydelse för barns lärande och utveckling och även ta reda på hur de ser på sin egen roll i den ”fria leken”.

I arbetet kommer jag alltså att försöka ta reda på pedagogers syn på den ”fria lekens” betydelse för barns utveckling och lärande och deras syn på sin egen roll i den ”fria leken” samt att ta reda på vad tidigare forskning säger om sambandet mellan den ”fria leken” och barns utveckling och lärande.

Ann Granberg skriver följande i boken *Småbarns lek- en livsnödvändighet*:

”Människors syn på lek säger en hel del om samhällets människosyn. I många ögon är lek enbart ett roande tidsfördriv som ofta får ge plats för det som vuxna ser som meningsfullare. Vuxnas syn på lekens innebörd, funktion och betydelse för barn varierar. Lek betraktas dels som förnöjelse dels som både lärande och utvecklande forskning” (Granberg, 2003, sid. 47).

I läroplanen för förskolan Lpfö 98 betonar man vikten av leken för barns lärande och utveckling. Eftersom pedagogerna skall arbeta efter detta styrdokument i förskolan borde man ha en uppfattning om lekens betydelse.

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att

uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (utbildningsdepartimentet, 2006, sid. 6).

2. Syfte och frågeställningar

Den här studiens syfte är att försöka få en uppfattning om pedagogers syn på den ”fria lekens” betydelse för barns lärande och utveckling. Samt försöka ta reda på hur de ser på sin egen roll i den ”fria leken”. För att få reda på detta har jag valt att utgå ifrån följande frågeställningar:

Hur påverkar den ”fria leken” barns lärande och utveckling?

Vilken syn på sambandet mellan ”fri lek” och lärande har pedagogerna?

Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i den ”fria leken”?

3. Metod

Under denna rubrik kommer jag att beskriva tillvägagångssättet som jag valt att göra mitt examensarbete på. Jag kommer först att beskriva det material som jag har använt mig av och under nästa underrubrik redovisar jag för val av metod. Därefter kommer en presentation av mina urvalsgrupper, bortfall och hur bearbetningen av mitt insamlade material gått till.

3.1 Material

Jag har sökt efter litteratur som handlar om lekens betydelse för barns utveckling och lärande och har funnit mycket relevant litteratur som kan bidra till att besvara min frågeställning. Jag har också sökt efter litteratur som tar upp det sociokulturella perspektivet eftersom jag bygger uppsatsen kring detta perspektiv. Jag har även sökt efter litteratur som behandlar olika lekteorier.

Jag har valt att göra en undersökning som innefattar både enkätundersökning och intervjuundersökning. Till intervjuundersökningen har jag använt mig av en bandspelare för att kunna spela in intervjuerna med syftet att det ska bli lättare att få med så mycket som möjligt av det respondenten säger.

3.2 Val av metod och avgränsningar

Jag har använt mig av en kvalitativ undersökning, som enligt Stukat (2005) innebär att man gör exempelvis en enkät eller intervjustudie med öppna frågor, där man själv tolkar och analyserar svaren. Jag har gjort intervjuer med fyra pedagoger från tre olika förskolor och delat ut enkäter på två av dessa förskolor. Jag valde att använda mig av både intervjuer och enkäter eftersom jag ville få möjlighet att kunna ställa följdfrågor, som blir möjligt vid intervjuer. Jag formulerade tio frågor och utgick ifrån mitt syfte och min frågeställning. De tre första frågorna var slutna frågor där jag ville få reda på pedagogens utbildningsbakgrund och hur länge man har arbetat som pedagog. De övriga sju frågorna var öppna frågor som skulle ge beskrivande svar. Vid intervjuerna använde jag mig av en kombination av strukturerade

och ostrukturerade frågor. Jag använde mig även av en del följdfrågor för att få så uttömmande svar som möjligt för att få svar på min frågeställning.

Eftersom jag skriver examensarbetet på egen hand ansåg jag att det skulle bli för tidskrävande att intervjua ett stort antal pedagoger. Därför bestämde jag mig för att även göra en enkätstudie för att få möjlighet att inkludera fler pedagoger i min undersökning. Jag valde även att använda mig av samma frågor vid enkäterna som vid intervjuerna eftersom jag ville att det skulle bli en kvalitativ undersökning där jag vill få reda på hur pedagoger tänker kring den "fria" lekens betydelse för barns utveckling och lärande. Jag ville därför även ha öppna frågor på enkäterna och tyckte att de frågorna jag använde mig av vid intervjuerna även passade till enkätstudien (bilaga 2).

Inför intervjuerna skickade jag ut ett brev där jag beskrev syftet med min undersökning och tog även upp att jag hade tänkt spela in intervjun med hjälp av en bandspelare (bilaga 1). Jag bifogade även intervjufrågorna för att pedagogerna skulle få möjlighet att reflektera över frågorna i förväg, i hopp om att det skulle kunna ge mer uttömmande svar. Jag bifogade även ett brev med enkäterna, där jag beskrev mitt syfte med undersökningen (bilaga 2).

Jag hade först tänkt skriva om lekens betydelse för barns utveckling och lärande. Men jag insåg att det finns många olika aktiviteter som man kan kalla för lek och det skulle bli alldeles för stort att ta reda på och skriva om allt detta. Därför valde jag att avgränsa min undersökning till att ta reda på den "fria" lekens betydelse för barns utveckling och lärande.

3.3 Urvalsgrupp

Jag valde att intervjua pedagoger i som är verksamma i flera olika kommuner och som har olika typer av utbildning (förskollärare och barnskötare). Detta gjorde jag för att jag ville ha variation i urvalsgruppen. Enkäterna valde jag att ge ut till pedagoger på två av förskolorna jag använt mig av i intervjuundersökningen, och även där valde jag att ta med pedagoger med olika typer av utbildning för att få variation i urvalsgruppen.

3.4 Bortfall

Stukát skriver att man vid en enkätundersökning borde informera respondenterna om bland annat vem man är och syftet med undersökningen, samt att undersökningen är anonym. En annan sak man kan göra för att motivera respondenterna att svara är att utlova att de som svarar på enkäterna får möjlighet att läsa det färdiga arbetet. (Stukát, 2005). Trots att jag gjorde detta fick jag ganska många bortfall. Jag delade ut tolv enkäter och fick tillbaka sju.

3.5 Bearbetning av data

Efter att ha samlat in datamaterialet från enkätstudien har jag läst igenom alla enkäterna och skrivit ner svaren fråga för fråga. Jag har mestadels presenterat sammanfattningar av de svar jag fått från min enkätstudie, men har ett fåtal kortare citat. Citaten har jag valt att ha med för att förstärka mina sammanfattningar av de svar respondenterna gett. Dessa svar sätter jag sedan i förhållande till relevant litteratur i diskussionen. Jag har på samma sätt bearbetat de

svar som jag fått från de intervjuer jag genomfört med, undantaget att jag i större mån presenterat citat från de svar pedagogerna gett, men i vissa fall sammanfattat en del svar.

3.6 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet

Jag kommer här att diskutera studiens tillförlitlighet genom att utgå ifrån begreppen reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Reliabilitet

Med reliabilitet menas enligt Stukát (2005) mätnoggrannhet. Eftersom jag har valt att använda mig av dels en enkätstudie och dels en intervjustudie anser jag att jag har ökat reliabiliteten. Vid en enkätstudie finns det en risk att man missuppfattar svar som exempelvis kan bero på att man inte uppfattar betoningen i svaret. Det kan också förekomma felskrivningar som gör att man får en helt fel uppfattning av svaret än det som var tänkt. Vid en intervju kan aspekter som dagsform, yttre störningar och styrning från intervjuaren spela in. Jag anser därför att de två olika studiemetoderna kompletterar varandra och ger studien högre reliabilitet.

Validitet

Validitet handlar enligt Stukát (2005) om hur bra det mätinstrument man valt mäter det man har för avsikt att mäta. För att min studie ska få hög validitet har jag formulerat intervju och enkätfrågorna utifrån mitt syfte och frågeställningar. Jag tycker också att jag har fått svar på min frågeställning.

Generaliserbarhet

Generaliserbarhet innebär enligt Stukát (2005) för vem/vilka resultaten är gällande. Jag har valt att använda mig av en urvalsgrupp med variation i bland annat utbildning och olika orter, och därför tror jag att det är enklare att generalisera än om jag hade valt att genomföra min undersökning på endast ett ställe. Dock har jag inte använt mig av så många respondenter och därför kan det vara svårare att generalisera.

3.7 Etiskt ställningstagande

Stukát tar i sin bok, *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, upp fyra etiska principer som jag har tagit hänsyn till i min studie.

Den första principen Stukát (2005) tar upp är *informationskravet*, som bland annat innebär att respondenterna skall informeras om studiens syfte, om att det är frivilligt att delta och att man har rätt att avbryta sin medverkan om man vill. Jag har informerat om detta i ett brev som jag har bifogat med enkät och intervjufrågorna (bilaga 1 och 2).

Den andra etiska aspekten som Stukát (2005) tar upp är *samtyckekravet*, som innebär att respondenterna har rätt att bestämma över sin medverkan i studien. Respondenterna får inte påverkas negativt ifall de väljer att inte delta eller om det väljer att avbryta sin medverkan. Jag har inte försökt att påverka någon angående deltagandet i min studie.

Konfidentialitetskravet är den tredje etiska principen som Stukát (2005) behandlar och innebär att det måste tas hänsyn till de medverkandes anonymitet. Respondenterna måste informeras om att uppgifterna kommer att behandlas konfidentiellt, vilket har gjorts i denna studie.

Nyttjandekravet är den sista etiska principen som Stukát (2005) behandlar. Den innebär att den information som framkommer i datainsamlingen inte får användas i annat än forskningssyfte, vilket den inte heller har gjort i det här fallet.

4. Litteraturgenomgång

Här presenterar jag litteratur som jag anser vara relevant för mitt syfte och valda frågeställningar. Jag kommer först att ta upp litteratur som syftar till att förklara begreppen lek och ”fri lek”. Därefter kommer ett antal citat från läroplanen för förskolan Lpfö 98, efter detta tar jag upp ett antal lekteorier både från förr och sådana som är mer eller mindre aktuella idag. Därefter kommer jag att ta upp litteratur kring den sociokulturella teorin och efter det kommer en presentation av lekens egenskaper och betydelse. Slutligen presenterar jag litteratur kring pedagogens roll i leken.

4.1 Vad är ”fri lek”?

Under den här rubriken presenterar jag litteratur som syftar till att förklara begreppen lek och ”fri lek”. Detta eftersom ”fri lek” är ett begrepp som jag tror att alla inte känner till.

”lek, aktiv verksamhet som bedrivs endast i nöjessyfte och ofta kollektivt, särskilt av barn.” (lek. <http://www.ne.se/lek/1131977>, Nationalencyklopedin, hämtad 2010-11-23).

”I den pedagogiska praktiken har begreppet ”fria lekar” blivit en självklarhet som uppträder på varje planeringsschema” (Hangaard Rasmussen, 1993, sid. 32).

Hangaard Rasmussen har uppfattningen om att ”fri lek” är när verksamheten inte är planerad, utan barnen får välja själva. Leken är då också fri från inblandning av vuxna (Hangaard Rasmussen, 1993).

”När vi talar om lek i förskolan hänvisar vi ofta till det som händer under den tid som inte styrs eller organiseras av vuxna. Den tiden kallar vi ofta ”fri lek” ” (Pape, 2001, sid. 135).

4.2 Styrdokument

Eftersom det är läroplanen för förskolan, Lpfö 98, som vi pedagoger skall arbeta efter i förskolan, anser jag att det är viktigt att belysa vad det står om lek, utveckling och lärande i detta styrdokument.

I förskolans läroplan står det under rubriken ”förskolans uppdrag”:

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen

möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen (Utbildningsdepartementet, 2006, sid. 5).

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjlighet att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Utbildningsdepartementet, 2006, sid. 6).

”Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus” (Utbildningsdepartementet, 2006, sid. 7).

Det visas tydligt att man anser att leken har en betydande roll i barns utveckling och lärande och att man som pedagog skall använda sig medvetet av leken för att främja barns utveckling och lärande. Lpfö 98 visar också hur mycket som barn kan lära sig och utveckla genom leken.

4.3 Lekteorier

Jag anser att det är intressant att ta upp lite om hur man såg på lek förr i tiden för att se utvecklingen fram till idag. Därför har jag valt att ta med äldre tiders syn på lek och de klassiska lekteorierna. Därefter tar jag upp ett antal lekteorier som kan vara aktuella idag.

4.3.1 Äldre tiders syn på leken

Redan på antiken antydde filosofen Platon att leken var ett enkelt sätt att lära sig på och att den skulle vara mest framträdande i barns lärande. På sjuttonhundratalet uttryckte även kulturfilosofen Jean Jacques Rousseau liknande tankar kring lekens betydelse för barns lärande. Sigmund Freud (1856-1939) antydde att leken var ett sätt att få bort ångest och lösa konflikter samt att barn i leken får möjlighet att ge uttryck för sina omedvetna motiv och primära drifter på ett för omgivningen godtagligt sätt (Granberg, 2003).

Under den senare delen av 1800-talet börjar forskare metodiskt studera leken. Före första världskriget hade det utvecklats en rad banbrytande teorier om lekens betydelse och mening, och om de drivkrafter som ligger bakom barns lekar. Fyra teorier dominerade, de brukar numera kallas de klassiska lekteorierna (Hägglund, 1989, sid. 11).

4.3.2 De klassiska lekteorierna

KRAFTÖVERSKOTTSTEORIN. Barn (och högre djur) har ett övermått av energi och livskraft. Bara en del går åt till de nödvändiga livsprocesserna. Leken är ett sätt att göra sig av med överskottsenergi. Den här teorin utvecklades av den brittiske filosofen och psykologen Hertert Spencer (1820-1903). [...] Spencer ansåg liksom Schiller att leken var grunden till all konstnärlig verksamhet. Dessutom delade han in barns lek i fyra olika kategorier: a) sensomotorisk lek (där själva kroppsrörelserna är det viktiga), b) konstnärlig-estetisk lek, c) regellekar, 4) imitationslekar (Hägglund, 1989, sid. 11-12).

REKREATIONSTEORIN. Leken är avslappnande. När såväl barn som vuxna är uttröttade väljer de ofta att leka framför att vila sig. I leken vederkvicker man sig och samlar nya krafter. De främsta förespråkarna för den här teorin var två tyskar, filosofen Moritz Lazarus (1824-1903) och filologen (språkforskaren) Heymann Steinthal (1823-1899) (Hägglund, 1989, sid. 12).

ÖVNINGSTEORIN. En medfödd instinkt driver barnet till att i leken träna sådana färdigheter som det behöver i sitt vuxenliv. Teorin brukar också ibland kallas för ”framtidsteorin”. Den utvecklades av den tyske psykologen Karl Groos (1861-1946) som bedrev omfattande forskning kring djurs och barns lekar. Han systematiserade lekarna i olika övningsområden och han räknade estetiskt och konstnärligt skapande som en form av lek (Hägglund, 1989, sid. 12).

REKAPITULATIONSTEORIN. En medfödd instinkt driver barnet att i sina lekar återupprepa hela människosläktets historia. När barnet leker med pil och båge skulle det vara ett tecken på att det genomlever eller rekapitulerar det urtida jägarsamhället. Den teorin drevs framför allt av den amerikanske barnpsykologen Granville Stanley Hall (1846-1924) (Hägglund, 1989, sid. 12-13).

4.3.3 Lekteorier

Sigmund Freud

Freud menade i sina tidigaste teorier att barnet kan uppfylla sina drömmar i leken, såväl som i drömmar och fantasier. Barnet kan skapa en egen värld med hjälp av föremål och situationer från den verkliga världen. Där kan barnet återuppleva behagliga händelser och även ändra upplevda händelser så att de blir som barnet vill. I senare teorier förklarar Freud att barn tar upp obehagliga händelser i rollekar. Han menar att obehagskänslan blir mindre när barnet återupplever situationen upprepade gånger i leken (Hägglund, 1989).

Erik Homburger Erikson

Erikson anser att barn har en naturlig självläkningsprocess som innebär att ”leka ut problemen”. Han menar att barns behov av att ta upp sina problem i leken kan liknas vid vuxnas behov av att prata om sådant som man tycker är jobbigt. Erikson tar också upp lekens betydelse som jagfunktion. Det är ett sätt för barn att planera, experimentera och ta tillvara på erfarenheter (Hägglund, 1989).

Erikson delar in barns sätt att leka i olika utvecklingsstadier:

Autokosmisk lek kallar han det första lekbeteendet, där motoriken ligger i centrum. Barn upprepar intryck från sina sinnen och muskler.

Mikrokosmisk lek kallar han den värld som det barnet skapar med hjälp av leksaker.

Makrokosmisk lek är det sista lekbeteendet i Eriksons indelning. I den makrokosmiska leken utgår barnen ifrån de erfarenheter de fått ifrån de tidigare stadierna och här är samspelet med andra framträdande (Granberg, 2003).

Donald Woods Winnicott

Den brittiske psykoanalytikern och läkaren Donald Woods Winnicott var en företrädare för objektrelationsteorin. I denna teori värderas tidiga känslomässiga relationer högt. Särskilt

relationen mellan modern och barnet. Föremål såsom nappar, nallar m.m. såg Winnicot som övergångsobjekt som främjar barnets frigörelseprocess. Han kallade leken för *det tredje rummet* och mena att det är ett område som ligger mellan yttvärlden och den inre processen (Granberg, 2003).

Jean Piaget

Tre centrala begrepp i Piagets kognitiva teori är *assimilation*, *ackomodation* och *adaption*. Med ordet *assimilation* i detta sammanhang menar Piaget att barn tar in erfarenheter, intryck och kunskaper och anpassar dem till sig själva i leken. *Ackomodation* betyder att man anpassar sig själv till omvärlden. Det kan exempelvis vara ett barn som imiterar någon äldre persons beteende. *Adaption* är när både *assimilation* och *ackomodation* blir till en enhet där man både anpassar sig till omvärlden och anpassar omvärlden till sig. Piaget menar att leken är en viktig form av *assimilation*, där barnet kan göra om upplevelser så att de blir lättare att förstå och hantera (Hägglund, 1989).

Piaget tar också upp olika utvecklingsstadier i sin teori. Det första stadiet är det *sensomotoriska stadiet*. I detta stadium är barnet ifrån födseln till ungefär två års ålder. I det här stadiet är en central del att barnet utforskar sin egen kropp. Vid ungefär fyra månaders ålder börjar barn att leka enligt Piaget. Barnet undersöker då aktivt sin omgivning, med stor målmedvetenhet. Det kan exempelvis ge sig i uttryck i att känna, smaka och kasta en leksak. Detta kallar Piaget för ÖVNINGSLEK (Hägglund, 1989).

När barnet är ungefär två år börjar det kunna föreställa sig saker som det inte kan se eller ta på just då. Barnet kan då göra saker på låtsas. Detta kallar Piaget för SYMBOLLEK. Denna förmåga börjar på samma gång som ett nytt stadium i barnets tankeutveckling. Denna tankeutveckling kallar Piaget för de *konkreta tankeoperationernas stadium* och detta stadium varar mellan två och elva år (Hägglund, 1989).

Det sista stadiet som Piaget tar upp i sin teori är de *formella tankeoperationernas stadium* som varar från 11 års ålder upp till vuxen ålder. Här menar Piaget att man utvecklar förmågan till abstrakt tänkande ännu mer och även förmågan att dra egna slutsatser. Piaget menar att leken inte har någon större funktion i detta stadium (Hägglund, 1989).

Vygotskij

Vygotskij syn på leken lägger tonvikten vid att det är en social process. Han menar att leken är ett sätt att lösa den konflikt som uppstår mellan det barnet vill och det som går. Vygotskij menar också att det finns regler i alla lekar. Exempelvis ett barn som leker mamma-barn med en docka kan inte göra hur som helst. Vygotskij betonar att det viktiga med leken är att man inte är begränsad av situationen. Om det finns en pinne i rummet så behöver det inte alltid vara en pinne, utan det kan exempelvis vara ett svärd i leken. Vygotskij påpekar att det i sådana här situationer förekommer avancerade tankeoperationer och att det sedan lägger grunden för barnets avancerade tänkande långt senare i livet. Barn kan också i leken klara av att hålla sig till mycket mer avancerade regler än vad de kan i det verkliga livet (Hägglund, 1989).

Vygotskij menar att man i barns lek, tidigt kan se att det finns kreativa processer hos barnet. Exempel på äkta kreativitet är ett barn som använder en pinne och låtsas rida på en häst eller ett barn som i leken föreställer sig att han/hon exempelvis är en häxa eller soldat. Barns lek bygger på deras tidigare erfarenheter, men de utspelas aldrig precis som de var i verkligheten.

Leken är ett sätt för barn att bearbeta upplevelser och kombinera dem så att det skapas en ny verklighet, som tillfredsställer barnets behov och intressen (Vygotskij, 1995).

Vygotskij har myntat begreppet potentiell utvecklingszon. Med detta menar han exempelvis att ett barn som inte klarar av en viss uppgift själv kan klara av det med hjälp av en mer kompetent person. Efter ett tag kan barnet även klara av uppgiften själv (Carlgren red, 1999).

Margaret Lowenfeld

Lowenfeld lyfter fram lekens betydelse och menar att den fyller en oundgänglig funktion i barndomen. Den är en stor del av anpassningsprocessen som vi går igenom hela livet (Hägglund, 1989).

Lowenfeld tar upp fyra väsentliga ändamål som leken tjänar:

1. leken är ett sätt för barnen att ta kontakt med omgivningen.
2. leken hjälper barnen att få sitt medvetande att gå ihop med sina känslomässiga upplevelser.
3. leken är barnets sätt att uttrycka sina känslor.
4. leken ger barnet avkoppling och nöje (Hägglund, 1989, sid. 45).

Johan Huizinga

Huizinga menar att det ologiska, lustfyllda och roliga är lekens poäng. Leken bevisar att allt inte bara handlar om förnuft när det gäller människan. Han menar även att leken spelar en central roll i den mänskliga kulturverksamheten. Huizinga tar upp att lek på något sätt finns i det mesta som människan gör. Det är inte bara barn som leker, utan alla människor leker på något sätt (Hägglund, 1989).

Peter Slade

Slade anser att barn utforskar och erövrar världen genom skapande. Han menar att man skapar redan som spädbarn med sitt joller och små rörelser. Lite äldre barn skapar i sin lek med hjälp av klossar, snörstumpar och annat material. Slade ser på barnets aktiviteter som ett omedvetet skapande som har ett högt värde. Men å andra sidan ser han barnets skapande som en början till mer utvecklade konstarter som finns hos den vuxne. Slutsatsen av båda dessa synsätt blir dock att man behöver ge leken och skapandet stort utrymme och skapa möjligheter för detta.

Slade tar också upp den dramatiska lekens utveckling. Han menar att barns dramatiska lek går från det omedvetna, ensamma och ostrukturerade till det medvetna, samverkande och strukturerade. Det kan dock vara skadligt att se dessa dramatiska lekar som teater för åskådare. Det är inte konst för åskådare, utan för individen eller gruppen som utför den.

Slade tar upp två olika typer av lek. Den första är *personlig lek* och den andra är *projicerande lek*. Personlig lek är när barnet använder sin egen kropp för att gestalta något. I projicerande lek använder man föremål som exempelvis en docka för att genomföra handlingen. I den personliga leken är utagerandet det centrala och i den projicerande leken är det lugn och koncentration som dominerar. Slade anser att båda dessa typer av lekar är viktiga för en harmonisk utveckling (Slade, 1954).

Gregory Bateson

Två viktiga begrepp inom Batesons kommunikationsteoretiska syn på lek är *text* och *kontext*. *Text* är det man säger eller gör och *kontext* är sammanhanget i det som sägs eller görs. Ett annat grundbegrepp är *metakommunikation*. Detta begrepp står för de undermedvetna signaler

som Bateson menar att vi skickar ut till andra för att de skall förstå hur texten skall tolkas. Bateson menar att *metakommunikation* är det viktigaste barn kan lära sig genom lek. Han nämner också att man kan lära sig om olika sociala roller i leken. Men det viktigaste är att man lär sig att ord och handling inte alltid hänger ihop, utan beror på sammanhanget (Hägglund, 1989).

Birgitta Knutsdotter Olofsson

Knutsdotter Olofsson menar att alla barn har förutsättningar att leka redan från födseln, men man måste locka fram leken och barnen måste lära sig leksignaler. Med detta avses att de vuxna har en central roll. Det är de vuxna som har tålmodet och känsligheten att kunna tillfredsställa och utveckla barnets behov av lek.

Knutsdotter Olofsson drar slutsatsen att barnet inte lär sig och leker olika leker i olika stadier, utan att grunden för de olika lekarna läggs vid tidig ålder och att de senare leker de olika lekarna parallellt med varandra. Olika barn leker olika lekar beroende av omgivningen och av vad de själva tycker om. Trygghet och ostördhet är något som Knutsdotter Olofsson anser är väldigt viktigt för att leken skall frodas.

Barn lär sig hur mycket som helst i leken menar Knutsdotter Olofsson. Det kan vara allt från att bearbeta känslomässiga upplevelser till att skaffa sig och tillgodogöra sig olika kunskaper. Hon påpekar också att leken är ett sätt att utveckla sina språkkunskaper och sin sociala förmåga (Knutsdotter Olofsson, 2003).

I äldre tiders syn på lek tar de upp att leken är ett sätt för barn att bli av med överskottsenergi eller ett sätt för dem att vila. De säger inte så mycket om vad barn kan utveckla eller lära sig genom leken. Här ser man en klar utveckling om man exempelvis jämför med Vygotskij (1995) som anser att barn utvecklar fantasin i leken och att det är ett sätt för barn att ändra på verkligheten i leken för att det skall passa barnet bättre. Knutsdotter Olofsson (2003) visar också att barn utvecklar och lär sig väldigt mycket i leken.

4.4 Ett Sociokulturellt perspektiv

Här har jag valt att ta upp det sociokulturella perspektivet eftersom det är detta perspektiv som jag utgår ifrån när jag skriver arbetet. Jag har valt att lägga in det sociokulturella perspektivet här eftersom detta är ett sätt att se på lärande och man kan ha detta i åtanke när man läser vad barn kan utveckla och lära sig genom leken.

Människans välutvecklade kommunikativa förmåga gör det möjligt för oss att lära oss av varandra till skillnad från andra arter som bygger sin kunskap på egna erfarenheter eller instinkter. Vi byter ständigt erfarenheter och kunskap i samspel med andra (Säljö, 2000).

Säljö skriver att den vuxna människans beteende till stor del är en konsekvens av de sociala och kulturella erfarenheter man fått genom livet. Detta skiljer sig avsevärt från andra arter, där beteendet till stor del är beroende av instinkter eller genetiskt programmerade beteenden (Säljö, 2000).

Säljö påpekar att människor lär sig i sociala praktiker, vare sig man vill det eller inte. Man tar alltid med sig någon typ av kunskap när man samspelar med andra. Han menar att samhällen var uppbyggda på så sätt att man lärde sig av varandra. Detta sätt att ta till sig kunskaper och

skapa färdigheter finns även idag. Det kan exempelvis vara en person som kan mycket om datorer som hjälper en med mindre kunskap om detta. På detta sätt kan den mer kompetenta personen förklara på ett enklare sätt än det som exempelvis står i en instruktionsbok. Han/hon kan också koppla till egna erfarenheter och på så sätt kan det bli lättare för den personen med mindre kompetens att förstå. Säljö menar att man i en social praktik först iakttar handlingar och aktiviteter och sedan gradvis trappar upp deltagandet och till slut kan man utföra handlingen helt själv (Säljö, 2000).

Hundeide tar upp betydelsen av den närmsta omvärldens uppfattningar om barnets utveckling. Han menar att om de närmsta personerna i barnets omgivning har uppfattningen att barns utveckling är biologiskt betingad och därmed väljer att inte kommunicera med barnet så mycket, kan detta leda till att barnets utveckling och lärande hämmas. Om de däremot har uppfattningen att barnets utveckling påverkas av det sociala och kulturella omkring barnet och därför kommunicerar och diskuterar mycket med barnet, kan detta främja barnets utveckling och lärande (Hundeide, 2006).

Hundeide tar upp vikten av mer kompetenta parter i den kulturella gemenskapen. Han menar att barnet behöver hjälp av dessa parter för att kunna ta till sig de färdigheter, kunskaper och attityder som barnet behöver för att det skall fungera i den kulturella gemenskapen. Han betonar dock vikten av att man inte ger för mycket vägledning till barnet, utan tar tillvara på det intresse och fokus som barnet har och endast ger det stöd som barnet verkligen behöver. Annars kan man hämma barnets lärande. Det gäller att anpassa stödet till den nivå som barnet befinner sig i vid just det tillfället (Hundeide, 2006).

Vygotskij talar om barnets potentiella utvecklingszoner, vilket innebär det som barnet kan göra med hjälp av någon mer kompetent. Barn kan då ta efter handlingar som ligger utanför dess egen förmåga och genom att använda det som de lärt sig i meningsfulla sammanhang assimilerar de dessa kunskaper. (Carlgren red, 1999). Att man lär sig i meningsfulla sammanhang är en sak som det sociokulturella perspektivet står för. Därför kan man se det som att Vygotskij's tankar var en början till det sociokulturella perspektivet.

Det sociokulturella perspektivet går i linje med min syn på lärande. Jag anser att man lär sig hela tiden då man ser andra göra saker och att man efter att ha sett någon göra samma sak flera gånger till slut kan göra detta på egen hand.

4.5 Lekens egenskaper och betydelse

Här tar jag upp litteratur som behandlar lekens egenskaper och betydelse eftersom detta är en väsentlig del i mitt syfte.

Lekens allmänna egenskaper

1. Leken är ett typiskt sätt för barnet att vara och bete sig på, en karaktäristisk och egenskap i förskolebarnets liv som står i kontrast till de aktiviteter som inte är lek.
2. Lek är en aktivitet som i sig själv engagerar barnet och som alltså verkar motiverande. I detta ligger en klar fingervisning om att barns lek har ett stort praktiskt värde för pedagogiken, i synnerhet på daghem och förskolor.

3. Lek är en allsidig aktivitet som snabbt kan ändra karaktär, från stort allvar till glädje och skoj, från livfull fantasi till utpräglad rutin.

4. Leken fyller många funktioner för barnet. Exempel på sådana funktioner är följande:

- lek som problemlösning – barnen utforskar omgivningen och utvecklas i kreativ riktning
- leken stimulerar utvecklingen på många olika områden (intellektuellt, socialt, emotionellt, motoriskt)
- genom leken utvecklar och stärker barnet sin identitet och självkänsla
- i leken får barnet tillfälle att pröva sina åsikter, värderingar och normer

5. Leken är en viktig företeelse i samhälle och kultur (Lillemyr, 1990, sid. 18-19).

Lekens betydelse

1. Lekens psykologiska betydelse. Genom leken får barnen upplevelser och erfarenheter, de lär sig och utvecklas: inte minst lär de sig samspela med andra.

2. Lekens sociala och kulturella betydelse – den roll som leken spelar för att föra barnkulturen vidare och för att socialisera barn till olika subgrupper och sociala system.

3. Lekens pedagogiska betydelse – leken som ett led i uppfostran och hur den används som pedagogiskt hjälpmedel” (Lillemyr, 1990, sid. 20).

Barn erövrar omvärlden genom leken. När barn utforskar och försöker förstå sig själva och sin omvärld sker det oftast genom lek. Det går därför knappast att skilja lek från lärande. I leken utforskar barn sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter och kommunicerar med andra. I leken upptäcker barn också sina förmågor och intressen. Genom leken utvecklas barn socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt. Lek och lekfullhet bör därmed ses som en betydelse dimension i allt lärande (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, sid. 83).

Barn utvecklas socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt i leken. De utvecklar teorier som de testar själva eller med andra i rollek, konstruktionslek, regellek eller annan lek. Barnen använder sig i leken av den kunskap och de begrepp de lärt sig och det blir då till en djupare förståelse och kunskap (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

I leken lär sig barn att samspela med andra. De lär sig exempelvis att man kan bli arg utan att slåss och de lär sig att kompromissa och känna empati och sympati (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Tankens utveckling

I låtsasleken tränas barnens föreställningsförmåga upp. De lär sig att föreställa sig att de är i en helt annan miljö än den de befinner sig i på riktigt. En väl uppövad föreställningsförmåga är viktigt för att kunna ta till sig det som läraren säger senare i skolan och för att det man läser inte skall bli tomma ord utan man kan bilda en upplevelse av det man läser (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Känslans utveckling

I leken får man möjlighet att pröva att uttrycka olika känslor och lära sig att behärska de olika känslorna. Man får prova på att vara exempelvis rädd, arg, glad eller ledsen i leken. När

någon till exempel jagar barnet och ropar att jag skall ta dig, lär barnet sig att hantera känslor som aggressivitet, rädsla och oro (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Språkutveckling

Enligt forskning talar barn mer varierat och använder en större vokabulär i rollek med andra barn och särskilt när det är en vuxen med. I rolleken talar de med varandra om vad som händer för att lösa konflikter och för att man ska agera rätt utifrån den roll man spelar (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Lek är viktigt för barns socialiseringsprocess och är en stor del i barnkulturen enligt Lillemyr. Leken är på så sätt en viktig del i barns personliga och kulturella identitetsskapande. Barnet lär känna sig själv i leken. Barnet lär sig i leken att lita till sin egen förmåga och märker vad han/hon klarar av. Barn lär sig också etiska och moraliska aspekter i leken som exempelvis kan ta sig i uttryck i deras användande av regler i leken (Lillemyr, 1990).

Granberg menar att barn är som forskare i leken. Barnet använder alla sina sinnen för att utforska, pröva och undersöka allt i sin omvärld. I denna lustfyllda aktivitet samlar barnet på sig kunskaper och erfarenheter som lagras i kroppen. Granberg menar att leken är barns sätt att lära. I leken utvecklar barnet social kompetens, språk, motorik såväl som abstrakt och konkret tänkande (Granberg, 2003).

I leken övar barn upp både grov och finmotorik, de får bättre kännedom och kontroll över sin kropp. Både kroppsspråket och det verbala språket utvecklas genom lek. De övar bland annat på uttal, meningsuppbyggnad och även sin förmåga att förstå andra (Granberg, 2003).

Intellektet stimuleras också under barns lek. Barn får i leken erfarenheter av exempelvis olika fysiska lagar, lägesbegrepp och vikt och mått. Detta lägger bland annat grunden för senare matematikinläring (Granberg, 2003).

I det här avsnittet kan man se hur mycket barnen kan utveckla och lära sig genom leken. En sak som flera författare tar upp är den sociala delen av leken.

4.6 Pedagogens roll i leken

Under den här rubriken kommer jag att presentera litteratur som tar upp pedagogens och de vuxnas roll i leken eftersom detta berör en del av min frågeställning.

Att alla barn får möjlighet till att leka ligger i den vuxnes ansvar. Vissa barn har väldigt lätt för att leka. De har inga problem med att vare sig starta upp lekar eller gå in i redan pågående lekar. Andra barn får nästan aldrig vara med i leken. Den vuxne kan i sådana fall behöva gå in och ge aktivt stöd till dessa barn för att de ska kunna gå in i en lek och leka tillsammans med andra barn. Som aktiv deltagare i leken kan pedagogen agera som en förebild och visa hur man kan ta sig in i en lek och även visa hur man kan agera för att leken skall kunna fortsätta med de andra barnen. Vissa barn har en tendens till att ofta välja en och samma roll i leken eller blir ofta tilldelad denna roll. Som aktiv pedagog i leken kan man då locka dessa barn till att välja att prova andra roller än vad barnet är vant vid (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Knutsdotter Olofsson menar att forskning pekar på att barn talar mer varierat och använder en större vokabulär i rollek med andra barn och särskilt när det är en vuxen med. I rolleken talar de med varandra om vad som händer för att lösa konflikter och för att man ska agera rätt utifrån den roll man spelar (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Vuxna bör vara mer aktiva i barns lekar. De vuxna bör iakttä barnens lek grundligt för att kunna vara med i eller styra leken på ett sätt som är meningsfullt. Man kan antingen styra leken utifrån eller inifrån. Om man styr leken utifrån kan man rycka in i leken ibland för att exempelvis sätta igång en lek. Att styra en lek inifrån innebär att man tar en roll i leken och är med på samma villkor som barnen. Hangård Rasmussen anser att det sistnämnda sättet är mest effektivt av dem. De vuxna bör styra leken för att leken skall få ett bredare innehåll och detta innehåll ligger på en högre utvecklingsnivå än den nivå som barnet befinner sig på. De vuxna bör även ingripa vid konflikter i leken, vilket kan ske på olika sätt. Antingen genom att man som vuxen går in och föreslår att man leker något annat eller att man själv deltar i leken och lägger fram lösningar i sin roll. En annan viktig uppgift som de vuxna har är att hjälpa vissa barn in i leken genom att föreslå en roll till detta barn (Hangård Rasmussen, 1978).

Det visas tydligt att pedagogen har en viktig roll i leken och att det är viktigt att man observerar leken och kan gå in och ta en roll för att hjälpa barn att komma in i leken eller för att hjälpa till att utveckla leken. Detta går i linje med mina egna tankar kring pedagogens roll i leken, då jag anser att det är viktigt att delta för att visa att leken är värdefull på många sätt.

5. Resultat

Under den här rubriken har jag valt att presentera och sammanfatta svaren från intervjuerna och enkäterna var för sig. Jag börjar med att redovisa resultatet av intervjustudien och därefter redovisas resultatet av enkätstudien.

5.1 Resultat av intervjuer

Här har jag valt att presentera svaren i intervjuundersökningen genom att lägga in citat från pedagogerna och ibland sammanfattningar av vad de har svarat. Jag har valt att presentera frågorna 1-3 genom att göra en sammanfattning för varje respondent var för sig. Därefter redovisas de övriga svaren fråga för fråga (bilaga 1).

Fråga 1-3 Vilken utbildning har du? När blev du färdig med utbildningen? Hur länge har du arbetat som pedagog?

Respondent A

Har förskolläraryt utbildning som avslutades 2001 och har arbetat som dagbarnvårdare i 7 år och som förskollärare i 9 år.

Respondent B

Har läst till barn och ungdomspedagog med inriktning mot förskolan och blev klar med utbildningen december 2002 och började arbeta som förskollärare januari 2003.

Respondent C

Har Barnskötarutbildning och Förskollärarytbildning och blev klar med utbildningen 1997 och har arbetat som förskollärare sedan dess.

Respondent D

Har läst Barn och fritidsprogrammet på gymnasiet, tog studenten 2004 och har arbetat som barnskötare sedan 2005.

Fråga 4 Vad är "fri lek" för dig?

Om man sammanfattar de olika respondenternas svar på den här frågan kan man se att pedagogernas syn på "fri" lek är att det är när barnen själva får bestämma vad de vill leka och styra över leken.

"När barnen får välja själva vad de vill leka med, att man hjälper dem så att leken vidareutvecklas och att man finns med där som vuxen också, att de inte är ensamma, men ändå får styra leken själva" (Respondent A)

"den leken som barnen själva hittar på och styr över, när det inte är så att vi pedagoger har presenterat ett material och har en tydligare tanke med vad som ska göras liksom." "Sen är det ju ändå så att vi presenterar ju och dukar ju upp allt material, och på så vis styr ju vi ändå liksom ingången i det. Men för barnen så tror jag inte att det finns något som som, alltså i deras värld så existerar inte fri lek, utan där är allting ett utforskande och ett lärande, alltså de håller på att erövra omvärlden." "traditionellt så är det tiden när barnen själva hittar på det de vill leka. Och lite så kan väl jag se det då att det är den tiden när det inte är så uppstyrt liksom." (Respondent B)

"det är när barnet får leka fritt utan att man bestämmer och styr upp den".
(Respondent C)

"När barnen själva får välja vad det är de vill leka med, kanske med hjälp från oss pedagoger, där material finns fritt tillgängligt och de får skapa sin lek själva."
(Respondent D)

Fråga 5 Anser du att barn utvecklar/lär sig något under den fria leken? I så fall, vad?

Alla pedagoger ansåg att barnen lär sig mycket i den "fria" leken. De är också överens om att den "fria" leken utvecklar barnens sociala förmåga (i detta begrepp räknar jag in socialt samspel, empati, sociala kontakter, lekregler, samsas, turtagande, omvårdnad, hänsyn och kommunikation). Andra saker som framkom var problemlösning, konstruktion, begrepp, hur saker förhåller sig till varandra, språk, matematik, motorik.

"Ja massor tror jag att de lär sig där" socialt samspel, att man kan göra saker på olika sätt, att lära sig utav varandra, empati, "jag tror man kan lära sig allt genom den fria leken" man kan se hur en annan löser ett tekniskt problem, som man inte har tänkt på själv kanske, att hur man kan göra något, bygga upp något, eller trycka på en knapp och få något att fungera, se på hur kompisar gör." (Respondent A)

"Ja, alltså det gör de ju, då om någon gång är det väl de lär sig. Barn lär sig ju hela tiden dygnets alla timmar [...]Det kan väl dels handla om mycket om sociala kontakter och lekregler i det som man säger i leken. Begrepp, hur saker förhåller sig till varandra, Allt." (Respondent B)

”ja, jätte mycket” ”de lär ju sig att samsas och turtagande och sen så lär de sig mycket experimenterande också.” I lekhallen kan de träna sig på att springa och hoppa och klättra. ”omvårdnad av varandra och ta hänsyn till varandra.” ”och sen ser man ju också att de leker ju mycket saker de har varit med om också.” (Respondent C)

”Ja, de lär sig väl allra mest i den fria leken.” De lär sig kommunikation, turtagning, språket, matematik, empati, det allra mesta. (Respondent D)

-Tycker du att du märker att de bearbetar egna upplevelser?

Alla respondenter svarar att de har noterat att barnen tar upp saker egna upplevelser i leken.

”Man kan ju se att de har fått inspiration ifrån någon annan stans än förskolan ibland, att de har sett eller hört nånting från någon annan stans som kommer i leken sedan” (Respondent A)

Jag: Är det nånting som du tror att de bearbetar? Eller leker de det bara? Finns det någon mening med att de leker det?

”Det tror jag ju att det är bra att göra, men sen är det ju svårt att veta om det är så” (Respondent A)

”Ja, det gör de. Nu är det mycket rollek här och då ser man ju tydligt att de bearbetar. Och det kan vara rollek som i mamma, pappa, barn rollek, men det kan också vara rollek som i duplo och bils rollek.” Alltså att jag åker på utflykt till Liseberg med min pappa och så kör man det och så blir det en kommunikation mellan barnen om hur det är och vad de själva har för upplevelser.” ”Det kan också handla om att något barn har varit på sjukhus och så leker man sjukhus då i mamma, pappa, barnb rolleken.” Men även i ateljén i sitt tecknande och i sitt skapande med lera och så, så kommer ju också bearbetningen in, så ja, absolut.” (Respondent B)

”...som en del då när de har fått syskon till exempel, så bearbetar de ju mycket det i leken och lär sig hur de ska förhålla sig till det. De har en egen bebis som de byter blöjor på och de tar på kläder och de vill mata den.” (Respondent C)

”Ja. De leker till exempel att de åker till Liseberg och så har de varit på Liseberg några veckor innan.” (Respondent D)

Fråga 6 Tycker du att vi vuxna ska delta i leken? Varför?/Varför inte?

Här är det tydligt att pedagogerna tycker att vuxna skall delta i leken för att visa barnen hur man kan leka, för att hjälpa till med lekregler och för att hjälpa barn som hamnar utanför eller barn som har en tendens att ta över leken.

”Man ska finnas där som vuxen, man ska inte släppa dem själva någonstans utan att man finns i närheten så att man märker om det händer nånting” (Respondent A)

Jag: Men tycker du att man ska delta i leken och ta en roll?

”Ja, det också. Om man märker att de inte riktigt kan leka fri lek, för det är ju inte alla som kan det heller och vet inte hur man ska göra. De kanske inte vet hur man gör i affären. Då får man visa att, ja du får ha pengar med dig och betala med och så. Så att det är inte självklart när man är riktigt liten hur man gör. Så på det viset så behöver man ju finnas med där. Blir jag bjuden på en kopp kaffe så är jag ju med i leken och har en roll i leken. Så det tycker jag ju också att man ska göra.” (Respondent A)

”Ja, det tycker jag, med en biroll. Alltså att finnas med som stöd. Dels för att det är så att, alltså barn föds med förmågan att leka men jag tror inte att man föds med förmågan till lekregler, alltså att turtagande, samförstånd, de här bitarna. Och då behöver vuxna finnas med som liksom lite stöd, lite ramar. Och då kan det vara enklare att va med om man är en liten katt som ligger i en korg än om man sitter bredvid och bara tittar på dem. Sen kan det också handla om att man behöver leka in barn[...] barn som kommer in i leken efter ett tag. Att man behöver också där liksom hjälpa till och, i hur går jag in i en lek, hur frågar jag och hur smyger jag in och hur tar man emot in i leken. Och sen också just för att kunna vara delaktig och se, vad är det som händer i leken. Vad leker de, vad är det de bearbetar, vad är det som händer och för att också med hjälp av det kunna tillföra nytt material och se, vad är det vi behöver utveckla för att den här leken ska kunna gå vidare, för att det ska bli nåt mer av den än det som bara är.” (Respondent B)

”När de är riktigt små då finner de ju en trygghet i att en vuxen är i samma rum, de vill ju inte stanna kvar och leka om det inte finns någon vuxen där. Sen måste man ju släppa det också för de måste få va själva och få leka själva, för det är jätte viktigt. Ibland måste man ta en stor och ganska bestämmande roll för att styra in kanske ett barn som är lite utanför. Är det en barngrupp som fungerar väldigt bra får man bli tilldelad en roll så att de får regissera den för att det inte ska bli en styrd aktivitet. Man måste känna av vilket behov som finns” (Respondent C)

”Ibland, ibland kan det behövas och ibland så fungerar det alldeles utmärkt utan. Det finns ju situationer där barn kan behöva hjälp, som kanske inte har de rätta sociala spelreglerna. Vissa kan behöva stöttning för att inte hamna utanför eller en del för att inte ta över leken helt. Det finns barn som styr alldeles för mycket och barn som inte vet hur de ska ta sig in i leken. [...]Man skall absolut inte ta över leken, utan man får sitta och observera och se när det är man kan behöva stötta och hjälpa till” (Respondent D)

Fråga 7 Hur stort utrymme får den fria leken i verksamheten?

På den här frågan framkom väldigt olika svar. En pedagog uttrycker att det finns stort utrymme för ”fri” lek, en pedagog talar om att det finns tider under dagen då det finns möjlighet till ”fri” lek både ute och inne. Två pedagoger tycker dock att den ”fria” leken får alldeles för lite utrymme i verksamheten.

”Ja, den har stort utrymme nu, flera timmar per dag. Just nu så är det ju inte så mycket annat eftersom det är under uppbyggnad på avdelningen, så har det ju inte kommit igång så mycket annat.” (Respondent A)

”Det finns ju tider varje dag då det inte är så vuxenstyrd aktivitet [...]det finns ju tider under dagen både för ute och innevistelse då det finns möjlighet att få väldigt fritt val för barnen vad de vill göra.” (Respondent B)

”Alldeles för lite ibland” Ute på förmiddagen. Mycket fri lek efter mellanmålet och för en del barn innan mellanmålet. (Respondent C)

”Alldeles för lite, det är alldeles för uppstyrt”. Efter frukost ca 1 tim är det fri lek och en stund på eftermiddagen efter mellanmålet. (Respondent D)

Fråga 8 Använder ni på din förskola någon form av observationsteknik eller dokumenterar ni på något sätt det som ni uppfattar att barnen lär i den ”fria leken”?

På den här frågan framkom olika svar. Dock framkommer det att man på tre av pedagogernas avdelningar inte använder sig av observation eller någon annan typ av dokumentation för att dokumentera just vad barnen lär sig i den "fria" leken. På en av avdelningarna använder man sig av ett material som heter TRAS, Tidig registrering av språkutveckling (Bilaga 3) och för att få svar på vissa av frågorna i detta material observerar man barnen i den "fria" leken. Detta material tar upp frågor som gäller samspel, kommunikation, uppmärksamhet, språkförståelse, språklig medvetenhet, uttal, ordproduktion och meningsuppbyggnad.

"Det har vi inte hunnit komma igång med någonting sådant" (Har arbetat lite med det på den förra arbetsplatsen med att ta kort på den fria leken när det är någonting intressant och skriva lite kommentarer, det som man hörde och sätta in i portfolion). (Respondent A)

"Vi gör punktinsatser kan jag nog tycka, dels om det är nånting som, det här behöver vi kolla, vad händer här? Men också i nya miljöer, hur funkade den här miljön? Vad händer här, eller man är nyfiken på vad leker de här? Och då använder vi ju foto och film framförallt. Det kan vara så att något i den fria leken genererar i projektet. Men också att man har alltid sitt block i fickan, så att det man noterar nåt som nåt barn säger eller sådär." (Respondent B)

De använder sig av TRAS och en del frågor i detta dokument besvaras av att man tittar på den fria leken. Inför samtal intervjuar man barnen om bland annat den "fria" leken och även tittar lite extra på det barnet i leken. (Respondent C)

"Inte på vår avdelning. Vi observerar leken inför samtal men mest för att se hur barnen trivs i gruppen och så. De äldre barnen frågar man hur de upplever olika saker [...] men inte just om vad de lär sig i leken. De andra avdelningarna har papper som de går efter." (Respondent D)

9. Upplever du att det förekommer tillfällen då du är tvungen att avbryta den "fria leken"? I så fall, när?

Två av pedagogerna svarar att man behöver avbryta den "fria leken" om det händer något om exempelvis någon kommer till skada. Alla pedagogerna tar upp de fasta rutinerna som tillfällen då man måste avbryta den "fria leken". Två av pedagogerna visar dock att de vill försöka att vara flexibla för att inte avbryta den "fria leken" för mycket.

"Ja, om någon kommer till skada och inte kan säga ifrån eller ta sig ur det, så måste man ju det. Avbryta får man ju göra för att det är massa tider, det är ju ständiga avbrott, städning och mat och så, tyvärr. Här är många avbrott för det. Mer än vad jag har vart van vid förut. Det är tre olika ställen i lokalerna som städas vid tre olika tidpunkter, då får man ju hela tiden hålla på och flytta runt, så därför blir det många avbrott." (Respondent A)

"Ja, det gör det. I den bästa av världar så hade man ju lekt sig igenom hela dagen." Det är svårt att servera barnen mellanmål på olika ställen. Situationer då man behöver avbryta den "fria leken" är rutinsituationer, måltider, morgonmöte, att barnen måste gå ut för pedagogerna skall ha planering. "Är det möjligt så försöker man vara smidig att, ja men lek färdigt du eller gör färdigt det så kommer du sedan." (Respondent B)

"Ja, det är ju alla de här fasta rutinerna som gör att man måste bryta." (Respondent C)

Rutinsituationer och om det händer något. Har kommit med förslag till andra i arbetslaget om att man kanske kunde vara mer flexibla och se till barnens behov och intressen, men de andra i arbetslaget är inte med på detta. (Respondent D)

Fråga 10 Vilka lekteorier använder du dig av?

Tre av pedagogerna menar att den psykoanalytiska lekteorin passar bäst in på hur de tänker kring lek. En utav dessa pedagogerna tar även upp den kognitiva lekteorin och en annan av dessa pedagogerna tar upp en sociohistoriska/kulturhistoriska lekteorin. Den fjärde pedagogen tar det bästa ifrån det hon läst och erfärit och bildar en egen syn utifrån detta. Hon är även influerad utan Reggio Emilia pedagogiken.

”Ja, jag tänker inte så mycket på det, men när jag läser de här olika här så, så tror jag att det är mest Erikson som jag då tänker i första hand. Att det är viktigt med leken där så att. Ja, att de får leka av sig om det är nånting som har hänt och så. Det tror jag ju att bearbeta, det tror jag att det är bra, genom leken.” (Respondent A)

”Man har lärt sig olika teorier, så samlar man på sig mycket kunskap och sen tar man det gottigaste av allt. [...]Mitt tänk är format mycket av att jag jobbat med Reggio Emilia inspiration i 7 år.” Utifrån läroplan, teori erfarenhet m.m. ”för mig är leken mycket det sociala, utforska, upptäcka med kompisar. Allt är lek, eller allt är lärande, eller allt är utforskande, alltså allt är ju samma i en enda smet” (Respondent B)

”Psykoanalytisk och kognitiv lekteori är så jag tänker”
Tillfredställa sina drömmar och önskningar i leken och självläkningsprocessen
(Respondent C)

”jag har inte koll på teorierna men när jag läser så passar Psykoanalytisk lekteori och sociohistorisk/kulturhistorisk lekteori bäst in på det jag tänker om lek.”(Respondent D)

5.2 Resultat av enkäter

Jag har valt att presentera frågorna 1-3 genom att göra en sammanfattning för varje respondent var för sig. Därefter redovisas de övriga svaren fråga för fråga där det som redovisas är en sammanfattning utifrån de svar som pedagogerna som deltagit i enkätstudien gett.

Fråga 1-3

Respondent 1

Har läst 2½år till förskollärare på lärarhögskolan, tog examen 1983 och har arbetat som pedagog sedan dess.

Respondent 2

Har läst 1 år till barnskötare och 50p på förskolläraryr utbildning, var färdig barnskötare 1999 och har arbetat som pedagog i 27 år.

Respondent 3

Har läst 2 år till förskollärare, blev färdig förskollärare 1975 och har arbetat som pedagog sedan dess.

Respondent 4

Är barnskötare, blev färdig med utbildningen 1985 och har arbetat som pedagog i 32 år.

Respondent5

Har läst Barn och ungdom på gymnasiet till barnskötare, läste sedan 2 år till förskollärare, blev färdig förskollärare 1990 och har arbetat som pedagog sedan dess.

Respondent6

Är barnskötare, blev klar med utbildningen 1990 och har arbetat som pedagog i 12 år.

Respondent7

Är utbildad förskollärare/fritidspedagog, blev klar med utbildningen 2008 och har arbetat som pedagog i 10 år.

Fråga 4 Vad är ”fri lek” för dig?

Pedagogerna i denna enkätstudie lägger fram väldigt liknande beskrivningar om vad ”fri lek” är för dem. Sammanfattningsvis anser pedagogerna att ”fri lek” är när barnen själva väljer vad de vill leka utan att någon vuxen styr leken. Exempelvis skriver respondent 3: ”Fri lek är för mig när barnen väljer vad de vill göra. [...] Barnen väljer var, vad och med vem/vilka de vill leka.”

Fråga 5 Anser du att barn utvecklar/lär sig något under den fria leken? I så fall, vad?

De flesta pedagogerna tar upp sociala aspekter som något som barn lär sig/utvecklar under den ”fria leken”(i begreppet sociala aspekter tar jag in samspel, kommunikation, spelregler, turtagning, ömsesidighet, samarbeta, ge och ta, lyssna, kompromissa, lära sig vara en bra medborgare och identitetsskapande). Andra saker som framkommer är att experimentera med sina erfarenheter och bearbeta upplevelser, språkutveckling, fantasi, vara regissörer/regisseras, matematik, konstruktion, bearbeta vad de arbetat med/utforskat, utvecklar sitt tänkande, sätta ord på sina känslor, koncentrationsförmågan, problemlösning, motorik och utvecklar kunskaper. Exempelvis skriver respondent 2 såhär på frågan: ”Socialt samspel, turtagning, ömsesidighet, språkutveckling, fantasi”

-Tycker du att du märker att de bearbetar egna upplevelser?

Sammanfattningsvis tycker de flesta pedagoger att de märker att barnen bearbetar egna upplevelser i den ”fria leken”. Exempelvis skriver respondent 2: ”De bearbetar ofta egna upplevelser, både positiva och negativa”.

Fråga 6 Tycker du att vi vuxna ska delta i leken? Varför?/Varför inte?

Pedagogerna är överens om att vi vuxna ska delta i leken. Tre pedagoger uttrycker att man borde delta i leken för att leken skall utvecklas och vara längre, tre pedagoger svarar att man borde vara med för att hjälpa barnen att träna på lekregler. En pedagog anser också att man skall delta i leken för att leka in någon (med detta tolkar jag att hon menar att barnet annars har svårt för att ta sig in i en lek). Respondent 4 svarar såhär på frågan: ”Vid behov för att leka in någon eller om den vuxne blir tilldelad en roll. I annat fall skall de vuxna iakttaga, observera och lyssna. Det är viktigt att barnen lär sig leka utan vuxna, vi skall finnas som stöd precis som senare i livet.”

Fråga 7 Hur stort utrymme får den fria leken i verksamheten?

Över lag tolkar jag det som att pedagogerna tycker att den ”fria leken” får ganska stort utrymme i verksamheten. Respondent 6 skriver: ”Ganska stor både ute och inne” och respondent och respondent 3 skriver: ”Jag tycker att leken får ett stort utrymme. Förutom när vi har måltider, vila och temaarbete så har våra barn ”fri lek” inne och ute.” Respondent 4

skriver: ”Den tid som blir över när vi ätit 3 måltider, haft en kort samling med fruktstund, blöjbyten, toabesök, vila ca 1-1½ tim, påklädning, avklädning, sagostund, ev gemensamma aktiviteter.” Detta svar har jag svårt att tolka och kan varken säga att pedagogen anser att den ”fria leken” får litet eller stort utrymme i verksamheten.

Fråga 8 Använder ni på din förskola någon form av observationsteknik eller dokumenterar ni på något sätt det som ni uppfattar att barnen lär i den ”fria leken”?

Utifrån dessa svar framkommer att flera av pedagogerna använder sig av observation, dock i olika utsträckning. Flera använder också foto och filmkamera för att dokumentera saker som sker i den ”fria leken” och två av pedagogerna antecknar på papper. Exempelvis skriver respondent 7: ”Vi försöker att dokumentera, ta kort, använder dator & filma för att synliggöra lärande hos barnen [...]”. Respondent 1 skriver såhär: ”Ja, vi observerar mycket och pratar om detta på våra avdelningsmöten. Hur vi kan göra den fria leken bättre och hjälpa barn som har svårt att leka.”

Fråga 9 Upplever du att det förekommer tillfällen då du är tvungen att avbryta den ”fria leken”? I så fall, när?

De flesta pedagogerna upplever att de är tvungna att avbryta den ”fria leken” för vardagsrutiner såsom mat, städning, utevistelse m.m. Flera av pedagogerna tar dock upp möjligheten till att vara flexibla vid exempelvis måltider för att inte störa barnens lek för mycket. Exempelvis skriver respondent 6: ”Ibland, för rutinsituationer, men man kan minska avbrott med t.ex. flexibla mellanmål osv.” Två av pedagogerna tar upp bråk som ett tillfälle då de anser att de behöver avbryta den ”fria leken”. Respondent 1 skriver: ”När det blir för många konflikter i leken avbryter vi. När man ser att barnen tröttnat och vill göra nåt annat.”

Fråga 10 Vilka lekteorier använder du dig av?

Tre av pedagogerna uppger att de använder sig av Vygotskijs Sociohistorisk/kulturhistoriska lek teori, en pedagog anger att hon använder sig mest av den psykoanalytiska lek teorin. Två pedagoger anger att de inte använder sig av någon särskild lek teori, utan tar lite utav varje och en pedagog uppger att hon arbetar efter Reggio Emilia filosofin. Exempelvis skriver respondent 4: ”Jag använder eller åberopar inte någon särskild teori, jag tycker man kan se sanningar i alla teorierna.”

5.3 Sammanfattning av resultat

När jag gjort min sammanfattning av resultaten såg jag att alla pedagogerna anser att barnen lär sig/utvecklar mycket under den ”fria leken”. Det framkom bland annat att barns sociala förmåga utvecklas, deras tänkande utvecklas, språket, konstruktion, matematik, fantasin och motorik. Det framkom även att barn bearbetar sina olika upplevelser i den ”fria leken”. Alla pedagoger var även överens om att vi vuxna skall delta i den ”fria leken” bland annat eftersom man kan hjälpa till att utveckla leken, hjälpa barnen att träna på lekregler, för att hjälpa barn in i leken eller hjälpa barn som har en tendens till att ta över leken. De flesta pedagogerna ansåg att den ”fria leken” får ganska stort utrymme i verksamheten och de som inte tyckte det skulle önska att den fick större utrymme. De flesta av pedagogerna jag intervjuade svarade att de inte observerade eller på annat sätt dokumenterade det de ansåg att barnen lärde sig under den ”fria leken”. En av pedagogerna nämnde dock att de på förskolan använde sig av materialet TRAS, och att man använder sig av observationer i leken för att få svar på vissa av frågorna i materialet. Flera av de pedagoger som svarade på min enkätstudie svarade dock att de observerar den ”fria leken” och en del svarade att de använde sig av foto, filmkamera och anteckningar på papper. De flesta pedagogerna ansåg att de var tvungna att

avbryta den ”fria leken” vid vardagsrutiner och en del svarade att de var tvungna att avbryta den vid bråk eller om någon far illa. De mest förekommande lekteorierna bland svaren från de pedagoger som ingick i min studie var den sociohistoriska/kulturhistoriska lekteorin och den psykoanalytiska lekteorin. Några svarade att de inte använde sig av någon särskild utan tog lite av varje. Ett par pedagoger angav också att de var influerade av Reggio Emilia filosofin.

6. Diskussion

I detta avsnitt kommer jag att diskutera mina resultat och den litteratur som jag har använt mig av och presenterat tidigare i arbetet.

6.1 Metoddiskussion

I denna studie har jag använt mig av en kvalitativ metod. Ursprungligen var tanken att jag endast skulle använda mig av intervjuer för att få svar på mina frågeställningar, men jag insåg att det skulle bli väldigt tidskrävande att göra flera intervjuer själv. Därför valde jag att använda mig av både en enkätstudie och intervjuer, för att få fler pedagoger att medverka i min studie. Intervjuerna genomfördes utan problem, men bortfallen i enkätstudien gjorde att jag blev lite orolig för att jag inte skulle få tillräckligt med stoff till min studie. I efterhand tror jag dock att det inte påverkade min studie negativt eftersom det blev lättare att hantera och bearbeta enkätsvaren när de inte var så många. Om jag istället för en kvalitativ studie hade gjort en kvantitativ studie, såsom en enkätstudie med ett stort antal respondenter, tror jag att det hade varit svårt att få en uppfattning om pedagogernas syn på den ”fria lekens” betydelse för barns utveckling och lärande. Det hade varit svårt att formulera frågor som inte är för styrande, samtidigt som det inte får bli för mycket stoff att bearbeta.

6.2 Resultat i förhållande till tidigare forskning

Vilken syn på sambandet mellan ”fri lek” och lärande har pedagogerna? Hur påverkar den ”fria leken” barns lärande och utveckling

Litteraturen som jag använt mig av tar upp många aspekter av lekens betydelse för barns utveckling och lärande. Jag utgår ifrån att man även kan sätta detta i relation till den ”fria leken” om litteraturen inte nämner att det gäller en viss typ av lek.

Det framkommer i mina resultat att barnens sociala förmåga var något som de flesta pedagogerna tog upp som något som barnen utvecklar i den ”fria leken”. Lillemyr (1990), Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) och Granberg (2003) lyfter alla fram lekens betydelse för barns utveckling av den sociala förmågan. Exempelvis skriver pramling Samuelsson & Sheridan (2006) att barn lär sig att samspela med andra i leken. De lär sig exempelvis att man kan bli arg utan att slåss och de lär sig att kompromissa och känna empati och sympati.

Pedagogerna tog också upp att barnens tänkande utvecklas genom den ”fria leken”. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) skriver att barn bland annat utvecklas intellektuellt genom leken och att lek och lekfullhet därför bör ses som en väsentlig del i allt lärande. Knutsdotter Olofsson (2003) tar upp att barnens föreställningsförmåga övas upp i leken, och att en väl

uppövad föreställningsförmåga är viktigt senare i livet. Bland annat i skolan för att det som läraren säger eller det man läser inte skall bli tomma ord, utan man kan bilda sig en upplevelse av det man hör eller läser. Granberg (2003) skriver att barnet utvecklar abstrakt och konkret tänkande i leken.

Att pedagogerna anser att språket utvecklas genom den ”fria leken” är något som framkommer tydligt i resultatet. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) skriver att barn i leken använder sig av den kunskap och de begrepp de lärt sig och det blir då till en djupare kunskap och förståelse. Knutsdotter Olofsson (2003) skriver att forskning har kommit fram till att barn använder ett mer varierat språk i rollek. Granberg (2003) menar att både kroppsspråket och det verbala språket övas upp genom lek. De övar bland annat på uttal, meningsuppbyggnad och sin förmåga att förstå andra.

I resultatet av min studie visas också att konstruktion och matematik är något som barnen, enligt pedagogerna utvecklar genom ”fri lek”. Granberg (2003) påpekar att barn i leken får erfarenheter av exempelvis olika fysiska lagar, lägesbegrepp samt vikt och mått. Detta lägger bland annat grunden för senare matematikinläring. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) skriver att barn utvecklar teorier som de testar i bland annat konstruktionslek.

Fantasi är en sak som pedagogerna i min studie tar upp som något som barn utvecklar genom den ”fria leken”. Knutsdotter Olofsson (2003) skriver att barnens föreställningsförmåga tränas upp i låtsasleken. De lär sig att föreställa sig att de är i en helt annan miljö än den de befinner sig i på riktigt. Vygotskij (1995) menar att ett exempel på äkta kreativitet är ett barn som använder en pinne och låtsas rida på en häst eller ett barn som i leken föreställer sig att han/hon är en häxa eller soldat.

Pedagogerna i studien menar också att motoriken utvecklas i den ”fria leken”. Pramling Samuelsson & Sheridan samt Granberg (2003) menar att motoriken övas upp genom lek. Granberg (2003) skriver att i leken övar barn upp både grov och finmotorik, de får bättre kännedom och kontroll över sin kropp.

En annan sak som framkommer i resultatet av min studie är att pedagogerna anser och kan se att barnen bearbetar egna upplevelser i den ”fria leken”. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) menar att barn bearbetar intryck och erfarenheter i leken. Knutsdotter Olofsson (2003) och Vygotskij (1995) tar också upp lekens betydelse för barns bearbetning av egna upplevelser. Vygotskij (1995) skriver exempelvis att leken är ett sätt för barn att bearbeta upplevelser och kombinera dem så att det skapas en ny verklighet, som tillfredsställer barnets behov och intressen.

Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i den ”fria leken”?

Det som också framkommer av resultatet i den här studien är att alla pedagoger anser att vi vuxna skall delta i den ”fria leken” bland annat eftersom man kan hjälpa till att utveckla leken, hjälpa barnen att träna på lekregler, för att hjälpa barn in i leken eller hjälpa barn som har en tendens till att ta över leken. Hangård Rasmussen (1978) anser att vuxna bör styra leken för att den skall få ett bredare innehåll som ligger på en högre utvecklingsnivå än den nivå som barnet befinner sig på. Hangård Rasmussen (1978) och Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) anser att det är viktigt att vuxna deltar i leken för att hjälpa vissa barn in i leken. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) skriver exempelvis att det finns barn som har

väldigt lätt för att leka och barn som nästan aldrig får vara med. Den vuxne kan i detta fall behöva stödja detta barn aktivt för att det ska kunna gå in i en lek och leka tillsammans med andra barn. Som aktiv deltagare i leken kan pedagogen agera som förebild och visa hur man kan ta sig in i en lek och hur man kan agera för att leken skall fortgå.

6.3 Slutdiskussion

Mitt syfte med den här studien var att försöka få en uppfattning om pedagogers syn på den "fria lekens" betydelse för barns lärande och utveckling. Samt försöka ta reda på hur de ser på sin egen roll i den "fria leken". Med hjälp av litteratur, enkätstudie och intervjustudie har jag fått svar på mina frågeställningar och uppnått syftet med studien.

Jag har kommit fram till att barn utvecklar och lär sig oerhört mycket genom den "fria leken". De utvecklar exempelvis sin sociala förmåga, sitt tänkande, språket, konstruktion, matematik, fantasi samt motorik. Alla dessa delar är viktiga för att barnen skall utvecklas och kunna fungera i samhället. En annan sak som framkommer är att barn bearbetar upplevelser i den "fria leken", vilket också är en viktig funktion för att barn skall kunna förstå och ta till sig sin omvärld.

Det framkommer också att det är viktigt att vi vuxna deltar i den "fria leken" bland annat för att hjälpa vissa barn att komma in i leken, för att hjälpa till att visa och hålla lekregler och för att utveckla leken. De flesta pedagogerna tyckte att den "fria leken" får ganska stort utrymme i verksamheten och de som inte ansåg att den fick det skulle vilja att den fick större utrymme. Detta visar tydligt att man anser att "den fria" leken är en viktig del i barns utveckling och lärande. Dock var det flera pedagoger som svarade att de inte observerade eller på något annat sätt dokumenterade det de tror att barnen utvecklar/lär sig genom den "fria leken". Detta tycker jag är konstigt eftersom de anser att den "fria leken" är betydelsefull för barns utveckling och lärande, men de dokumenterar ändå inte den "fria leken" på något sätt. Så här i efterhand undrar jag vad det är som gör att en del pedagoger inte dokumenterar den "fria leken". Kan det kanske vara att de anser att det är brist på tid eller har de kanske inte reflekterat över det alls. De flesta av pedagogerna ansåg också att de var tvungna att avbryta den "fria leken" vid rutinsituationer. Vissa pedagoger visade dock en vilja att vara mer flexibla när det gäller detta. Om man nu anser att den "fria leken" är så betydelsefull för barns utveckling och lärande, kan jag tycka att man borde vara flexibel för att störa och avbryta leken så lite som möjligt. Jag kan förstå att det kan vara jobbigt att servera mat på flera olika ställen eller vid flera olika tider. Men jag tycker att det är viktigt att man i god tid talar om för barnen att man exempelvis om en stund kommer att äta lunch och att barnen borde börja avrunda den lek eller aktivitet de håller på med just då. Jag tycker också att man vid vissa tillfällen då man märker att barnen är väldigt inne i en lek exempelvis kan servera mellanmålet i leken, så att barnen inte behöver avbryta leken utan få in måltiden i lekens handling.

De mest förekommande lekteorierna bland svaren från de pedagoger som ingick i enkät och intervjustudien var den sociohistoriska/kulturhistoriska lekteorin och den psykoanalytiska lekteorin. Båda dessa teorier pekar på att barnen kan göra om verkligheten i leken och skapa en värld där barnet kan uppfylla sina drömmar. Detta kan man koppla till att pedagogerna svarade att de upplever att barnen bearbetar egna upplevelser i den "fria leken". Jag själv har varit med om att barn som exempelvis har varit på vårdcentralen och blivit vaccinerade som vid ett senare tillfälle har lekt att de har varit sköterska och gett mig vaccin. De har talat om

för mig att jag inte behöver vara rädd för det gör inte ont. Vid sådana tillfällen är det mycket tydligt att de bearbetar upplevelser som de varit med om.

Förskolans styrdokument visar tydligt lekens betydelse för barns utveckling och lärande och det är detta som pedagogerna i förskolan skall arbeta efter:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (utbildningsdepartimentet, 2006, sid. 6)

Efter denna studie har min oro för pedagogers syn på leken minskat avsevärt, eftersom det enligt min studie framkommer att pedagogerna anser att den ”fria leken” är betydelsefull för barns utveckling och lärande. Det framkommer även att de anser att man som pedagog skall delta i leken vilket jag inte har erfarenhet av från min tid som vikarie på olika förskolor. Jag hoppas att detta även gäller majoriteten av de verksamma pedagogerna i förskolan. Jag vet att man lätt påverkas av andra och hoppas att varken jag eller andra pedagoger slutar att delta i barnens ”fria lekar” bara för att andra pedagoger inte förstår vikten av att delta i den ”fria leken”.

6.4 Vidare forskning

Det finns mycket att forska om och undersöka inom ämnet lek. Jag valde att avgränsa min studie till den ”fria lekens” betydelse för barns utveckling och lärande, och syftet med min studie var att försöka få en uppfattning om pedagogers syn på den ”fria lekens” betydelse för barns lärande och utveckling. Samt försöka ta reda på hur de ser på sin egen roll i den ”fria leken”. Efter att ha fått reda på i resultatet av min studie att pedagogerna anser att leken har en betydelsefull roll i barns utveckling och lärande och att de anser att de som vuxna och pedagoger har en viktig roll i leken, hade det varit intressant att göra en studie om hur pedagoger medvetet använder leken för att främja barns utveckling och lärande. Jag tycker också att det vore intressant att försöka ta reda på barnens syn på den ”fria leken”. Det hade varit spännande att göra en intervjustudie med barn på förskolor och fråga exempelvis om de tycker att de lär sig något under den ”fria leken” och i så fall vad.

6.5 Avslutning

Jag anser att leken och speciellt den ”fria leken” är väldigt viktig för barns lärande och utveckling och därför tycker jag att det är tråkigt att en del människor inte sätter något värde på leken. Då och då hör man människor som säger ”har du bara lekt idag”. En av de pedagoger som ingick i min studie visade mig en dikt som handlar om lekens betydelse ur ett barns perspektiv och dikten heter just ”har du bara lekt idag”. Jag vill avsluta detta arbete med denna dikt i hopp om att läsaren tycker att den är lika bra som jag tycker och att den kan ge en liten tankeställare om hur viktig leken är från olika perspektiv.

”Har du bara lekt idag”

Idag hade jag matte och naturkunskap, jag rostade bröd.
Jag halverade, delade, räknade, mätte, med ögon och öron och huvud som stöd.

Jag lade till och drog ifrån på samma gång.
Jag använde magneter, klossar och sjöng en sång.

Om regnbågar och hur man mäter vikt lärde jag.
Så snälla, säg inte "HAR DU BARA LEKT IDAG?"

Du förstår, att dela med mig när jag leker får jag öva.
Att lösa problem i min lek får jag pröva.

Jag lär mig lyssna och tala tydligt så andra förstår.
Att vänta på min tur och varför vi inomhus går.

Att läsa mitt namn och skriva detsamma
Att trösta en vän som saknar sin mamma.

Att vara en kompis och hjälpa till.
att man inte kan få allt som man vill.

Att lösa konflikter med ord och inte slag.
Så snälla säg inte: "VA HAR DU BARA LEKT IDAG?"

Jag lärde mig om en snigel och en snok.
Åt vilket håll man läser en bok.

Att göra sånt som känns svårt.
Att ta ansvar för det som är vårt

Att uttrycka tankar i egna ord.
Att JAG är viktig på vår jord.

Att rita ett huvud med fötter på.
Att den som är liten är bra ändå.

Kunde jag berätta så skulle jag.
Så snälla, säg inte: "HAR DU BARA LEKT IDAG?"

(författare okänd)

Referenser

Litteratur

- Carlgren, Ingrid (red) (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Granberg, Ann (2003). *Småbarns lek- en livsnödvändighet*. Stockholm: Liber.
- Hangaard Rasmussen, Torben (1993). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur.
- Hangård Rasmussen, Torben (1978). *Lekens betydelse*. Köpenhamn: Børn og unge.
- Hundeide, Karsten (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägglund, Kent (1989). *Lek-teorier*. Berlings, Arlov: Esselte Studium AB
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber.
- Lillemyr, Ole Fredrik (1990). *Lek på allvar*. Lund: Studentlitteratur.
- Pape, Kari (2001). *Social kompetens i förskolan*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Slade, Peter (1954). *Child Drama*. London: University of London Press Ltd.
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Vygotskij, Lev (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Elektroniska källor

lek. <http://www.ne.se/lek/1131977>, Nationalencyklopedin, hämtad 2010-11-23.

<http://www.jl utbildning.se/F%C3%B6rel%C3%A4sningar+och+kurser/tras-tidig-registrering-av-spr%C3%A5kutveckling.html> (TRAS) 2010-12-22

Bilaga 1

Hej, Jag heter Kristina Thorson och läser min sista termin på lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet. Just nu skriver jag den sista uppgiften i utbildningen som är ett examensarbete i form av en uppsats. I mitt examensarbete har jag tänkt undersöka pedagogers syn den "fria lekens" betydelse för barns utveckling och lärande. Jag skulle vara väldigt tacksam om du vill delta i min undersökning genom att jag får göra en intervju med dig.

Jag kommer att spela in intervjun med hjälp av bandspelare och endast jag kommer att lyssna på intervjuerna i efterhand, för att kunna skriva ner och analysera svaren i mitt examensarbete. Svaren kommer också att behandlas anonymt i examensarbetet. Intervjun beräknas ta ca 30-45 minuter.

Tack för att du tar dig tid för att medverka i mitt examensarbete!

/ Kristina

Intervjufrågor

- 1. Vilken utbildning har du?**
- 2. När blev du färdig med utbildningen?**
- 3. Hur länge har du arbetat som pedagog?**
- 4. Vad är "fri lek" för dig?**
- 5. Anser du att barn utvecklar/lär sig något under den fria leken? I så fall, vad?
- Tycker du att du märker att de bearbetar egna upplevelser?**
- 6. Tycker du att vi vuxna ska delta i leken? Varför?/Varför inte?**
- 7. Hur stort utrymme får den "fria leken" i verksamheten?**
- 8. Använder ni på din förskola någon form av observationsteknik eller dokumenterar ni på något sätt det som ni uppfattar att barnen lär i den "fria leken"?**
- 9. Upplever du att det förekommer tillfällen då du är tvungen att avbryta den "fria leken"? I så fall, när?**
- 10. Vilka lekteorier använder du dig av?**

Följande är exempel på de mest förekommande lekteorierna:

Psykoanalytisk lek teori (Sigmund Freud, Erik H. Erikson, Donald W. Winnicott)

Freud menar att i leken kan barn tillfredsställa sina drömmar och önskningsar. De kan ändra händelser så att det blir som de önskar att det vore. Han menar också att om barn tar upp obehagliga händelser i leken upprepade gånger minskar det obehaget.

Erik H. Erikson menar att barn har en naturlig självläkningsprocess som kommer i uttryck i att de ”leker ut” problemen. Leken är också en viktig jagfunktion. Det är barns sätt att ta tillvara erfarenheter, att planera och experimentera. Erikson tar också upp olika utvecklingsstadier i leken: *autokosmisk lek*, *mikrosfären* och *makrosfären*.

Winnicott har byggt vidare på den psykoanalytiska lekteorin. Hans främsta bidrag till den psykoanalytiska lekteorin är *övergångs fenomen* och *övergångs objekt* och tankar kring *det tredje rummet*.

Kognitiv lekteori (Jean Piaget)

Tre centrala begrepp i Piagets kognitiva teori är *assimilation*, *ackomodation* och *adaption*. Med ordet *assimilation* i detta sammanhang menar Piaget att barn tar in erfarenheter, intryck och kunskaper och anpassar dem till sig själva i leken. *Ackomodation* betyder tvärtom, att man anpassar sig själv till omvärlden. Det kan exempelvis vara ett barn som imiterar någon äldre persons beteende. *Adaption* är när både *assimilation* och *ackomodation* blir till en enhet där man både anpassar sig till omvärlden och anpassar omvärlden till sig. Piaget tar också upp olika stadier inom leken: *Sensomotoriska stadiet*, *konkreta tankeoperationernas stadium*, *pre-operationella stadiet*, *konkret-operationella stadiet* och *formella tankeoperationernas stadium*.

Sociohistorisk/kulturhistorisk lekteori (Lev Vygotskij)

Vygotskij syn på leken har tonvikten vid att det är en social process. Han menar att leken är ett sätt att lösa den konflikt som uppstår mellan det barnet vill och det som går. Vygotskij menar också att det finns regler i alla lekar. Exempelvis ett barn som leker mamma-barn med en docka kan inte göra hur som helst. Vygotskij betonar att det viktiga med leken är att man inte är begränsad av situationen. Om det finns en pinne i rummet så behöver det inte alltid vara en pinne, utan det kan exempelvis vara ett svärd i leken. Vygotskij påpekar att det i sådana här situationer förekommer avancerade tankeoperationer och att det sedan lägger grunden för barnets avancerade tänkande långt senare i livet. Barn kan också i leken klara av att hålla sig till mycket mer avancerade regler än vad de kan i det verkliga livet.

Kommunikationsteoretikernas lekteori (Gregory Bateson)

Två viktiga begrepp inom Batesons kommunikationsteoretiska syn på lek är *text* och *kontext*. *Text* är det man säger eller gör och *kontext* är sammanhanget i det som sägs eller görs. Ett annat grundbegrepp är *metakommunikation*. Detta begrepp står för de undermedvetna signaler som Bateson menar att vi skickar ut till andra för att de skall förstå hur texten skall tolkas. Bateson menar att *metakommunikation* är det viktigaste barn kan lära sig genom lek. Han nämner också att man kan lära sig om olika sociala roller i leken. Men det viktigaste är att man lär sig att ord och handling inte alltid hänger ihop, utan beror på sammanhanget.

Bilaga 2

Hej, Jag heter Kristina Thorson och läser min sista termin på lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet. Just nu skriver jag den sista uppgiften i utbildningen som är ett examensarbete i form av en uppsats. I mitt examensarbete har jag tänkt undersöka pedagogers syn den "fria lekens" betydelse för barns utveckling och lärande. Jag skulle vara väldigt tacksam om du vill delta i min undersökning genom att svara på några enkätfrågor. Svaren kommer naturligtvis att behandlas anonymt i examensarbetet.

Tack för att du tar dig tid för att medverka i mitt examensarbete!

/ Kristina

Enkätfrågor

- 1. Vilken utbildning har du?**
- 2. När blev du färdig med utbildningen?**
- 3. Hur länge har du arbetat som pedagog?**
- 4. Vad är "fri lek" för dig?**
- 5. Anser du att barn utvecklar/lär sig något under den fria leken? I så fall, vad?
- Tycker du att du märker att de bearbetar egna upplevelser?**
- 6. Tycker du att vi vuxna ska delta i leken? Varför?/Varför inte?**
- 7. Hur stort utrymme får den fria leken i verksamheten?**
- 8. Använder ni på din förskola någon form av observationsteknik eller dokumenterar ni på något sätt det som ni uppfattar att barnen lär i den "fria leken"?**
- 9. Upplever du att det förekommer tillfällen då du är tvungen att avbryta den "fria leken"? I så fall, när?**
- 10. Vilka lekteorier använder du dig av?**

Följande är exempel på de mest förekommande lekteorierna:

Psykoanalytisk lekteori (Sigmund Freud, Erik H. Erikson, Donald W. Winnicott)

Freud menar att i leken kan barn tillfredsställa sina drömmar och önskningar. De kan ändra händelser så att det blir som de önskar att det vore. Han menar också att om barn tar upp obehagliga händelser i leken upprepade gånger minskar det obehaget.

Erik H. Erikson menar att barn har en naturlig självläkningsprocess som kommer i uttryck i att de ”leker ut” problemen. Leken är också en viktig jagfunktion. Det är barns sätt att ta tillvara erfarenheter, att planera och experimentera. Erikson tar också upp olika utvecklingsstadier i leken: *autokosmisk lek*, *mikrosfären* och *makrosfären*.

Winnicott har byggt vidare på den psykoanalytiska lekteorin. Hans främsta bidrag till den psykoanalytiska lekteorin är *övergångs fenomen* och *övergångs objekt* och tankar kring *det tredje rummet*.

Kognitiv lekteori (Jean Piaget)

Tre centrala begrepp i Piagets kognitiva teori är *assimilation*, *ackomodation* och *adaption*. Med ordet *assimilation* i detta sammanhang menar Piaget att barn tar in erfarenheter, intryck och kunskaper och anpassar dem till sig själva i leken. *Ackomodation* betyder tvärtom, att man anpassar sig själv till omvärlden. Det kan exempelvis vara ett barn som imiterar någon äldre persons beteende. *Adaption* är när både *assimilation* och *ackomodation* blir till en enhet där man både anpassar sig till omvärlden och anpassar omvärlden till sig. Piaget tar också upp olika stadier inom leken: *Sensomotoriska stadiet*, *konkreta tankeoperationernas stadium*, *pre-operationella stadiet*, *konkret-operationella stadiet* och *formella tankeoperationernas stadium*.

Sociohistorisk/kulturhistorisk lekteori (Lev Vygotskij)

Vygotskij syn på leken har tonvikten vid att det är en social process. Han menar att leken är ett sätt att lösa den konflikt som uppstår mellan det barnet vill och det som går. Vygotskij menar också att det finns regler i alla lekar. Exempelvis ett barn som leker mamma-barn med en docka kan inte göra hur som helst. Vygotskij betonar att det viktiga med leken är att man inte är begränsad av situationen. Om det finns en pinne i rummet så behöver det inte alltid vara en pinne, utan det kan exempelvis vara ett svärd i leken. Vygotskij påpekar att det i sådana här situationer förekommer avancerade tankeoperationer och att det sedan lägger grunden för barnets avancerade tänkande långt senare i livet. Barn kan också i leken klara av att hålla sig till mycket mer avancerade regler än vad de kan i det verkliga livet.

Kommunikationsteoretikernas lekteori (Gregory Bateson)

Två viktiga begrepp inom Batesons kommunikationsteoretiska syn på lek är *text* och *kontext*. *Text* är det man säger eller gör och *kontext* är sammanhanget i det som sägs eller görs. Ett annat grundbegrepp är *metakommunikation*. Detta begrepp står för de undermedvetna signaler som Bateson menar att vi skickar ut till andra för att de skall förstå hur texten skall tolkas. Bateson menar att *metakommunikation* är det viktigaste barn kan lära sig genom lek. Han nämner också att man kan lära sig om olika sociala roller i leken. Men det viktigaste är att man lär sig att ord och handling inte alltid hänger ihop, utan beror på sammanhanget.

Bilaga 3

TRAS - TIDIG REGISTRERING AV SPRÅKUTVECKLING

TRAS är ett OBSERVATIONS-material med fokus på samspel, kommunikation, språkförståelse, ordförråd och uttal.

Man observerar enskilda individer för att få underlag för planering av helheten. Personalen får ett värdefullt underlag för att planera verksamheten så att den motsvarar barnens behov av stimulans.

TRAS-MATERIALET SYFTAR TILL att inspirera pedagoger till utveckling av verksamheten för barn i åldrarna 2-6 år. Materialet innebär att man på ett systematiskt sätt observerar alla barn ur samma perspektiv, vilket ger en likvärdighet, och TRAS materialet utgår från aktuell tvärvetenskaplig forskning inom språkområdet.

ARBETE MED TRAS innebär en ökad kompetens hos de som arbetar i förskolan och det är önskvärt att alla får introduktion i materialet, eftersom arbetet med TRAS bör involvera alla på en avdelning. Materialet utgör ett bra underlag för pedagogerna i samarbetet med föräldrar omkring det enskilda barnet.

(<http://www.jlutbildning.se/F%C3%B6rel%C3%A4sningar+och+kurser/tras-tidig-registrering-av-spr%C3%A5kutveckling.html>) 2010-12-22